

ΖΑΝΑ ΦΡΕΪΛΟΝ

0 5 2 3 0 5 6

2 9 1 4 0 3

F 7 4 0 1

ΤΟ 1 2 3

ΚΟΚΑΛΙΝΟ

ΣΠΟΥΡΓΙΤΙ

Υποψήφιο για το CILIP Carnegie Medal
και για το Guardian Children's Fiction Prize

0 1 2 D A R I

N A P 4 N A

ΤΙΤΛΟΣ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΥ: THE BONE SPARROW
Από τις Εκδόσεις Orion Children's Books, Λονδίνο 2016
ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Το κοκάλινο σπουργίτι**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Zana Fraillon
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: Αναστασία Δεληγιάννη
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Κυριακή Κάσση
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Orion Children's Books
ΜΑΚΕΤΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Νέλλυ Βασιλείου
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχτά

© Alexandra Fraillon, 2016
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2017

Πρώτη έκδοση: Φεβρουάριος 2017

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-1855-1
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-1856-8

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Έδρα: Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • http://blog.psychogios.gr

PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head Office: 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • http://blog.psychogios.gr

ΖΑΝΑ ΦΡΕΪΛΟΝ

ΤΟ
ΚΟΚΑΛΙΝΟ
ΣΠΟΥΡΓΙΤΙ

*Μετάφραση:
Αναστασία Δεληγιάννη*

*Σε αυτούς που αρνούνται να τους τυφλώσει η λάμψη
ή να τους κουφάνει η σιωπή, που είναι αρκετά γενναίοι
για να θέσουν ερωτήσεις και αρκετά περίεργοι
για να ψάξουν την αλήθεια. Σε αυτούς
που δε θα ξεχάσουν. Εσείς θα κάνετε τη διαφορά.
Και σε όλους εμάς, για να μπορέσουμε
ίσως να μάθουμε το πώς.*

Το μαχαίρι δούλευε το κόκαλο. Στριφογυρνούσε, σκά-
λιζε, λείαινε. Και όταν πρόβαλε το πουλί, αναγνωρίσι-
μο και δυνατό, το χέρι τοποθέτησε ένα νόμισμα βαθιά,
στο κέντρο του. «Είθε να μας φέρνεις πάντα τύχη και να
μας προστατεύεις και είθε να οδηγείς τις ψυχές μας στην
ελευθερία».

1

Μερικές φορές, τη νύχτα, το χόμα έξω μεταμορφώνεται σε έναν πανέμορφο ωκεανό. Κόκκινο σαν τον ήλιο, βαθύ σαν τον ουρανό.

Είμαι ξαπλωμένος στο κρεβάτι μου, με τα πόδια της Κουίνι να πιέζουν το μάγουλό μου, και ακούω τα κύματα να χτυπούν ρυθμικά πάνω στη σκηνή. Η Κουίνι λέει πως είμαι βλάκας που λέω τέτοια πράγματα. Όμως, είναι αλήθεια. Απλώς αυτή δεν μπορεί να το δει. Η Μαά μάς λέει πως υπάρχουν μερικοί άνθρωποι σε τούτο τον κόσμο που μπορούν να δουν όλα τα κρυμμένα κομματάκια του σύμπαντος να τα παρασέρνει ο βοριάς και να τα σκορπίζει στις σκιές. Η Κουίνι ποτέ δεν προσπαθεί να δει μέσα στις σκιές. Δε μισοκλείνει καν τα μάτια της.

Όμως, η Μαά βλέπει. Και αυτή μπορεί να ακούσει τον ωκεανό εκεί έξω. «Τον ακούς, νε*» ψιθυρίζω και τα δάχτυλά μου ψάχνουν να βρουν το χαμόγελό της μέσα στο σκοτάδι.

---

* Νέ: Στη γλώσσα των Ροχίνγκια με αυτό δηλώνεται η ερώτηση στο τέλος της πρότασης. (Σ.τ.Ε.)

Το πρωί το έδαφος είναι ακόμα υγρό και γεμάτο αφρούς από εκείνα τα κύματα, και εγώ κάθομαι και παρακολουθώ τα ίχνη εκατοντάδων ζώων που έχουν κολυμπήσει κι ανεβεί μέχρι τη σκηνή μας, τα βλέπω να πιέζουν τα πρόσωπά τους πάνω στα ανοίγματα της σκηνής, προσπαθώντας να κρυφοκοιτάξουν προς εμάς που βρισκόμαστε στα κρεβάτια μας. Η Κουίνι λέει πως δεν είναι πραγματικά κρεβάτια, παρά παλιά στρατιωτικά ράντζα εκστρατείας με ακόμη πιο παλιές στρατιωτικές κουβέρτες. Η Κουίνι λέει πως ένα κανονικό κρεβάτι είναι καμωμένο με ελατήρια, μαξιλάρια και πούπουλα, και πως οι κανονικές κουβέρτες δε σου προκαλούν φαγούρα.

Δε νομίζω πως αυτά τα ζώα γνωρίζουν τη διαφορά ή πως τους ενδιαφέρει και πολύ.

Σήμερα το πρωί βρήκα ένα ξεβρασμένο κοχύλι μαζί με αυτά τα ζώα. Εισέπνευσα τη μυρωδιά του. Μύριζε ζέστη και αλμυρό ψάρι, όπως τα κατάβαθα του ωκεανού. Και παρόλο που η Κουίνι δε με πιστεύει και γκρίνιαζε για το πότε επιτέλους θα μεγαλώσω και μήπως θα μπορούσα να σταματήσω να τη σκοτίζω όλη την αναθεματισμένη ώρα, μου έδωσε το τελευταίο της κομμάτι χαρτί και είπε πως μπορούσα να δανειστώ το στιλό της για να γράψω τις λέξεις με μαύρο στην κορυφή της σελίδας. *Η Νυχτερινή Θάλασσα με τα Πλάσματα της*. Ζωγράφισα μια εικόνα όσο καλύτερα μπορούσα χωρίς χρώματα και με χαρτί που τσαλάκωνε από την υγρασία. Το να χρησιμοποιήσω το στιλό και το χαρτί της μου κόστισε μόνο το σαπούνι μου, κι εξάλλου θα της το κλέψω πάλι, αργότερα. Οι αδελφές δεν πρέπει να χρεώνουν τους αδελφούς τους το χαρτί.

Κούρνιασα δίπλα στη Μαά, τύλιξα τα πόδια μου στα δικά της –αλλά προσεκτικά για να μην την ξυπνήσω, γιατί σήμερα είναι μια από τις μέρες που είναι πολύ κουρασμένη– και κοίταξα όλες τις ζωγραφιές στο κουτί μου. Θα πρέπει να βρω ένα καινούργιο κουτί σύντομα. Τα ποντίκια έχουν φάει το μεγαλύτερο μέρος της μιας πλευράς, και ό,τι απέμεινε είναι νωπό και μουχλιασμένο, ακόμη και αφού το άφησα έξω στον ήλιο να στεγνώσει. Υπάρχουν μερικές ζωγραφιές στον πάτο του κουτιού με τίτλους γραμμένους από τη Μαά παλιότερα, όταν δεν ήξερα να γράφω μοναχός μου. Τα γράμματα της Μαά μού αρέσουν περισσότερο. Όταν γράφει είναι λες κι οι λέξεις σταλάζουν πάνω στο χαρτί εξαρχής τέλειες. Πιέζω τα δάχτυλά μου πάνω στα γράμματα της Μαά, τα εισπνέω όπως τις μυρωδιές από το κοχύλι μου.

Αύριο που η Μαά θα είναι καλύτερα, θα της δείξω τη νέα μου ζωγραφιά και το κοχύλι, και θα της ξαναπώ για τη Νυχτερινή Θάλασσα και τους θησαυρούς της. Θα της διηγηθώ το καθετί, θα ακούσω το γέλιο της και θα δω το χαμόγελό της.

Όταν ξεμπλέκω τα πόδια μου και ψιθυρίζω πως φτάνει η ώρα του πρωινού και αν θέλει να έρθει να φάει, βλέπω τα μάτια της να έχουν ανοίξει λιγάκι και το χαμόγελο να χαράζεται στα χείλια της. «Λίγο ακόμη, νε;» λέει με τα αγγλικά της που ποτέ δεν ηχούν σωστά. «Δεν πεινάω πολύ, Σούμπι, αγάπη μου».

Η Μαά ποτέ δεν πεινάει πολύ. Την τελευταία φορά που έφαγε ολόκληρη μερίδα και δεντσιμπολογούσε απλώς το φαγητό της ήταν όταν ήμουν μόλις δεκαεννέα τρύπες του

συρματοπλέγματος ψηλός. Το θυμάμαι γιατί αυτό ήταν στα γενέθλια της Κουίνι, και η Μαά πάντα μας μετράει στα γενέθλιά μας. Αυτή τη στιγμή είμαι τουλάχιστον είκοσι μία ή είκοσι δύο ή ακόμη και είκοσι δύο και μισή τρύπες ψηλός. Έχω να μετρηθώ κάμποσο καιρό.

Η Μαά ποτέ δεν πεινάει πολύ, όμως εγώ είμαι συνεχώς πεινασμένος. Ο Έλι πιστεύει πως είμαι πάνω στην ανάπτυξη. Ο Έλι μένει στην Οικογενειακή Σκηνή Τέσσερα μαζί με κάτι άλλες οικογένειες, γιατί η δική του δε βρίσκεται εδώ. Ο Έλι κι εγώ κάποτε μέναμε στην ίδια σκηνή, στην Οικογενειακή Σκηνή Τρία, όμως μετά οι Στολές τον ανάγκασαν να μετακομίσει. Το κάνουν αυτό μερικές φορές. Όμως, στην Οικογενειακή Τέσσερα μένουν σαράντα επτά άνθρωποι και μόνο σαράντα τρεις στην Οικογενειακή Τρία, έτσι δεν ξέρω γιατί το έκαναν. Και δεν έχει σημασία που ο Έλι είναι μεγαλύτερός μου, μεγαλύτερος ακόμη κι από την Κουίνι· είναι ο καλύτερος φίλος μου και λέμε ο ένας στον άλλον οτιδήποτε υπάρχει να ειπωθεί. Ο Έλι λέει πως είμαστε κάτι περισσότερο από κολητοί φίλοι. Είμαστε αδέρφια.

Ο Έλι μάλλον έχει δίκιο γι' αυτή την ανάπτυξη, γιατί σήμερα, παρόλο που κι αυτός κι εγώ έχουμε φάει το μεσημεριανό μας, εγώ ακόμη πεινάω, αν και μου έβαλαν μια κουταλιά παραπάνω μέσα στο μπολ μου. «Πρέπει να είσαι δυνατός για να φροντίζεις τη μητέρα σου, σωστά;» είπε ο άντρας που μας σέρβιρε. Έγνεψα καταφατικά, γιατί ήθελα την παραπάνω κουταλιά, όμως δεν καταλαβαίνω για ποια φροντίδα μιλούσε.

Ο Έλι έγειρε προς το μέρος μου και είπε: «Αν θέλεις να

είσαι δυνατός, το τελευταίο που πρέπει να κάνεις είναι να τρως τούτο το φαΐ». Όμως, το στόμα μου είχε ήδη γεμίσει σάλια και μόνο που κοιτούσα το μπολ. Είχαμε έλλειψη τροφίμων τις τελευταίες τέσσερις μέρες και μας έδιναν μισές μερίδες, δεν υπάρχει περίπτωση λοιπόν να καταφέρει ο Έλι να με αποθαρρύνει.

Όταν τελειώνω με το φαΐ μου κοιτάζω πέρα στο μακρύ τραπέζι τους άλλους που μασουλάνε πάνω από τα μπολ τους και αυτούς που στέκονται όρθιοι και τρώνε δίπλα στον τοίχο, όμως κανείς τους δε δείχνει να θέλει να δώσει το φαγητό του, ακόμη και όταν κάποιος τραβάει από το στόμα του κάτι που μοιάζει με πλαστικό κομμάτι. Απλώς τώρα τρώνε πιο προσεκτικά τον χυλό τους.

Η Μαά μού λέει να μην κοιτάζω ποτέ από πολύ κοντά το φαγητό, και όποτε βρίσκω καμιά μύγα ή σκουλήκια μού λέει πως είμαι ιδιαίτερα τυχερός γιατί έτσι παίρνω πρωτεΐνες. Μια φορά μάλιστα βρήκα ένα ανθρώπινο δόντι στο ρύζι μου. «Ει, Μαά, μήπως είναι κι αυτό τυχερό;» τη ρώτησα, και η Μαά το κοίταξε και είπε: «Αν χρειάζεσαι κανένα δόντι!» Γέλασε πολλή ώρα με το ίδιο της το αστείο. Πολύ περισσότερο απ' ό,τι άξιζε, κατά τη γνώμη μου.

Ο Έλι με βλέπει που κοιτάζω γύρω μου και σπρώχνει προς το μέρος μου το μισογεμάτο μπολ του. «Τι τρελάρας που είσαι! Κανείς φυσιολογικός άνθρωπος δε θα ήθελε κι άλλο από αυτή την αηδία». Το λέει αρκετά δυνατά και οι Στολές που επιβλέπουν κάνουν ένα βήμα προς το μέρος μας, με τα χέρια τους στις ράβδους τους, σε περίπτωση δεν ξέρουμε τι γίνεται όταν προκαλούμε αναστάτωση στη Σκηνή της Εστίασης.

«Όμως, είμαστε τυχεροί, Σουμπ, γιατί το σημερινό φαγητό έχει μόλις δώδεκα μέρες που έχει λήξει». Ο Έλι δείχνει τα άδεια κουτιά δίπλα στην κουζίνα, και η φωνή του είναι ακόμη πιο δυνατή. Νιώθω το φαγητό στο στομάχι μου να χοροπηδάει βλέποντας τις Στολές να ανταλλάσσουν ματιές, περιμένοντας ένα νόημα πως ο Έλι παρατράβηξε το σκοινί.

«Ποια είναι η μαντεψιά σου, λοιπόν;» του απαντάω.

Ο Έλι θα πρέπει να κατάλαβε το μικρό τρέμουλο στη φωνή μου, γιατί σταματάει να αγριοκοιτάζει τις Στολές και στρέφεται προς το μέρος μου. «Σκύλος», μου ψιθυρίζει. «Σίγουρα σκύλος».

Είναι ένα παιχνίδι που μου το έμαθε ο Έλι. «Μάντεψε το Φαγητό». Το φαγητό τις περισσότερες φορές είναι καφετί και πολτοποιημένο και είναι αδύνατο να μαντέψεις. Και δε μοιάζει καθόλου με το φαγητό που έχουν τα περιοδικά που μερικές φορές εμφανίζονται στην Αίθουσα Αναψυχής.

Τρώω την τελευταία κουταλιά από το φαγητό του Έλι και κλείνω τα μάτια μου. «Μπα! Είναι κοτόπουλο σε σάλτσα σοκολάτας και μια σταγόνα μέλι. Οι σκύλοι δεν έρχονται σε κουτιά με ημερομηνία λήξης».

Ο Έλι πιάνει να γελάει δυνατά και χτυπάει το χέρι του πάνω στο τραπέζι έτσι που το μπολ πέφτει στο πάτωμα με έναν μεταλλικό θόρυβο, κάνοντας τους πάντες μέσα στην αίθουσα να σωπάσουν. Δεν υπάρχει καμία αμφιβολία τι θα κάνουν τώρα αυτές οι Στολές, κι εγώ με τον Έλι φεύγουμε τρέχοντας από εκεί, πηδώντας πάνω από τους πάγκους και σπρώχνοντας τους ανθρώπους που περιμέ-

νουν στην ουρά απ' έξω. Συνεχίζουμε να γελάμε, παρόλο που μας έχει πιαστεί η ανάσα από το τρέξιμο, και μου φαίνεται πως, αν δε σταματήσω σύντομα, θα ξεράσω το φαγητό μου και μετά θα ξαναπεινάσω.

Όταν βρισκόμαστε τόσο μακριά που οι Στολές δε θα μπουν στον κόπο να μας ακολουθήσουν, βγάζω το κοχύλι μου και το δείχνω στον Έλι. Ο Έλι είναι ο μόνος που του δείχνω όλους μου τους θησαυρούς.

«Ο Μπα μού έστειλε κι άλλο», του λέω.

Ο Έλι με κοιτάζει με το ένα του φρύδι σηκωμένο. Νομίζω πως δεν πιστεύει ότι όλους αυτούς τους θησαυρούς μου τους στέλνει ο Μπα την ώρα που όλοι οι άλλοι κοιμούνται. Αν, όμως, υπάρχει κάποιος που μπορεί να βρει τον τρόπο να ψιθυρίζει στη Νυχτερινή Θάλασσα για να στείλει ένα μήνυμα στο παιδί που ποτέ δε γνώρισε, αυτός είναι ο Μπα μου.

«Σίγουρα θα πρέπει να δουλέψει κι άλλο τα μηνύματά του ο μπαμπάς σου, γιατί μέχρι τώρα κανείς μας δεν καταλαβαίνει γρι από όσα προσπαθεί να πει», λέει ο Έλι και δίνει μια στο κόκκινο και γεμάτο πύον σημάδι που έχει στο πόδι, εκεί όπου τον έχει τσιμπήσει κουνούπι. Και μόνο που το βλέπω καταλαβαίνω πως θα τον έχει πεθάνει στη φαγούρα.

Έχει κάποιο δίκιο. Όμως η Νυχτερινή Θάλασσά μου ξεβράζει θησαυρούς εδώ και πέντε εποχές, και ο πρώτος θησαυρός που βρήκα έκανε τη Μαά μου να χαμογελάσει πιο πλατιά από ποτέ και το χαμόγελό της έμεινε στο πρόσωπό της όλη την υπόλοιπη ημέρα. Έσφιγγε πάνω της τον θησαυρό και ψιθύριζε το όνομα του Μπα,

και δε μου τον έδινε πίσω μέχρι που της είπα πως αρκετά τον είχε κρατήσει, και το δίκαιο ήταν δίκαιο. Ο θησαυρός ήταν το αγαλματάκι ενός ιππότη. Υπάρχουν και άλλοι. Το μπλε αυτοκινητάκι με τις πόρτες που ανοίγουν, ένα παλιό πρασινισμένο νόμισμα με μαύρο γύρω στην άκρη του, ένα αστέρι που έπεσε από το Διάστημα, ένα στιλό που δε γράφει, αλλά το νιώθω βαρύ και δυνατό στο χέρι μου, μια ασπρόμαυρη ζωγραφιά που δείχνει χίλια πουλιά να πετούν ελεύθερα στον αέρα. Ο καθένας από αυτούς τους θησαυρούς ξεβράζεται εδώ από μια παλίρροια που κανείς, πέρα από εμένα, δεν μπορεί να δει.

Δίνω στον Έλι το κοχύλι μου και αυτός χαμογελάει, στριφογυρίζοντάς το ξανά και ξανά στα χέρια του. «Ωραιο». Μετά κάθεται κάτω στο χώμα και το φέρνει στο αυτί του, τόσο δυνατά και σφιχτά που βλέπω το σημάδι στο μάγουλό του να γίνεται κατακόκκινο εκεί όπου πιέζει το κοχύλι.

«Ακούς τον ήχο της θάλασσας;» τον ρωτάω.

«Ακούω τις ιστορίες της θάλασσας. Θέλεις να σου πω τι ακούω;»

Και τώρα υπάρχουν τουλάχιστον άλλα δέκα παιδιά μαζεμένα γύρω μας, για να ακούσουν αυτά που λέει ο Έλι.

«Πριν από πολύ καιρό, όταν ο κόσμος δεν ήταν τίποτε άλλο παρά θάλασσα, ζούσε μια φάλαινα. Ήταν η μεγαλύτερη και η πιο πελώρια φάλαινα του ωκεανού. Η φάλαινα ήταν γριά, όσο και το σύμπαν, και μεγάλη, όσο κι ετούτη η χώρα. Κάθε νύχτα η φάλαινα ανέβαινε στην επιφάνεια και τραγουδούσε το τραγούδι της στο φεγγάρι. Μια νύχτα...»

Και όλοι μας καθόμαστε κάτω, ενώ η ιστορία του Έλι χαράζεται τόσο βαθιά στο μυαλό μας, που δε θα χαθεί ποτέ.

Αργότερα αφήνω την Κουίνι να ακούσει για λίγο το κοχύλι μου. «Τι υποτίθεται πως θα ακούσω;» λέει και το πρόσωπό της δείχνει πόσο βαριέται αυτά που της λέω. «Το μόνο που ακούω είναι το σφύριγμα του αέρα».

«Αυτός είναι ο ήχος της θάλασσας», της λέω.

Εκείνη απλώς με κοιτάζει. «Πουφ, αυτό το πράμα δε θυμίζει σε τίποτε τον ήχο της θάλασσας».

Και όταν το δείχνω στη Μαά, παίρνει το κοχύλι και το βάζει κι εκείνη στο αυτί της. Αφουγκράζεται αρκετή ώρα, και αυτός ο πόνος στο βλέμμα της γίνεται πιο οξύς όσο ποτέ πριν. Δε λέει τίποτε, όμως καταλαβαίνω από το πρόσωπό της πως ακούει κάτι. «Αργότερα, νε;» λέει με φωνή χαμηλή και απαλή λες και το να σκέφτεται της είναι πολύ δύσκολο. Τον τελευταίο καιρό έτσι μιλάει τις περισσότερες φορές.

Κρύβω το κοχύλι μου μαζί με όλους τους άλλους θησαυρούς που έχει ξεβράσει η Νυχτερινή Θάλασσα κάτω από το δεύτερο πουκάμισο και τα παντελόνια της Μαά, όπου κανείς δε θα ψάξει. Όμως, πριν το κάνω, φέρνω το κοχύλι στο αυτί μου και ακούω άλλη μια φορά, με μεγάλη προσοχή. Είμαι σίγουρος πως διακρίνω έναν ψίθυρο από τη φωνή του Μπα μου εκεί μέσα. Να με φωνάζει. Να μου λέει πως έρχεται. Να μου λέει πως δεν είναι πια πολύ μακριά, γιατί έχουν ήδη περάσει εννέα ολόκληρα χρόνια και αυτός είναι πολύς χρόνος να περιμένεις έναν Μπα να έρθει. «Κάποια μέρα», μου ψιθυρίζει. Και αυτός ο ψιθυριστός ήχος αστραποβολά σάμπως να γεννιούνται χίλια αστέρια.

Όμως, δε λέω σε κανέναν πως τον ακούω. Ούτε καν στον Έλι.

2

Μόλις ξυπνάω, αμέσως ξέρω πως σήμερα θα είναι ζόρικη μέρα. Ήδη νιώθω τον αέρα που ανασαίνω πυκνό και βαρύ. Θα είναι μια από εκείνες τις μέρες που η ζέστη του ήλιου και αυτή του χώματος σε τσουρουφλίζει, και λίγα είναι αυτά που μπορείς να κάνεις για να δροσιστείς.

Νιώθω τη δίψα μου να μεγαλώνει, νιώθω τη γλώσσα μου πρησμένη και ξερή. Οι Στολές μάς είπαν πως οι προμήθειες δε θα έρθουν νωρίτερα από αύριο, και ξέροντας πως μου έχει μείνει μόνο ένα μπουκάλι νερό, κι αυτό περισσότερο άδειο παρά γεμάτο, μεγαλώνει περισσότερο η δίψα μου. Κοιτάζω δίπλα στο κρεβάτι μου τους σχηματισμούς της μούχλας που όλο και απλώνεται και προσπαθώ να μη σκέφτομαι τη ζέστη. Ξεχωρίζω τη φιγούρα ενός σκύλου με μυτερά αυτιά και αιχμηρά νύχια, και ένα φορτηγό και δίπλα στο κρεβάτι της Μαά, αν μισοκλείσω κάπως τα μάτια μου, νομίζω πως βλέπω ένα κοπάδι πουλιά.

Την Κουίνι την έχει πιάσει ήδη η αναποδιά της, έτσι όπως στέκεται μπροστά στον ανεμιστήρα και ξύνει το έκζεμα στο πόδι της, και γκρινιάζει για τη ζέστη, αν και κα-

νείς δεν μπορεί να κάνει τίποτε γι' αυτό και η μουρμούρα της δε βελτιώνει τα πράγματα. Όμως, υποθέτω πως σε κανέναν δεν αρέσει η ζέστη, γιατί σύντομα όλοι στη σκηνή αρχίζουν να γκρινιάζουν και προσπαθούν να στριμωχτούν μπροστά στον ανεμιστήρα.

Μέρες σαν τη σημερινή τις μισώ. Μέρες σαν τη σημερινή κάνουν τα πράγματα χειρότερα.

Μέρες σαν τη σημερινή κάνουν το δέρμα μου να με φαγουρίζει και όλα μου φαίνονται φασαριόζικα, σαματατζίδικα και εκνευριστικά. Και τώρα το δέρμα μου με τρώει για τα καλά, έτσι πιάνω να προσθέτω αριθμούς με τον νου μου, αφήνοντάς τους να πλημμυρίζουν το μυαλό μου, όπως όταν η Μαά μου τραγουδάει τραγούδια *ταράνα* για να σταματήσει τους εφιάλτες μου. Συνεχίζω να προσθέτω, μέχρι που οι αριθμοί γίνονται τόσο μεγάλοι και το μυαλό μου είναι τόσο απασχολημένο να βγάζει τα σωστά αθροίσματα, που ο υπόλοιπος κόσμος ησυχάζει για λίγο.

Μετά με πλησιάζει η Κουίνι και με σκουντάει με το πόδι της. «Κάνε στην άκρη, βλακόμουτρο». Και όλα γίνονται πιο βουερά, πιο φασαριόζικα απ' ό,τι ήταν πριν.

Τα πόδια μου κουνιούνται πριν αρχίσω κάτι που δε θέλω να αρχίσω, κι έχω πεταχτεί έξω από τη σκηνή πριν η αδελφή μου κάνει το δέρμα μου να με φαγουρίζει περισσότερο. Τουλάχιστον εδώ έξω, μέσα στη ζέστη, μπορώ να ξεφύγω από την Κουίνι κι από όλη της την γκρίνια.

Είναι ακόμη πρωί, μα ο ήλιος ήδη καίει. Το ακονισμένο σύρμα στην κορυφή του φράχτη γεμίζει ακίδες από φως τα μάτια μου, έτσι δεν μπορώ να κοιτάξω πουθενά χωρίς να τυφλωθώ, και νιώθω εκείνη τη μιζέρια να απλώ-

νεται πάνω μου όσο σφιχτά και αν κλείνω τα μάτια μου και όσους αριθμούς και αν προσθέτω.

Έχω φτάσει το 1.289, όταν ακούω την κόρνα. Είναι η κόρνα του Χάρβεϊ, γιατί κανείς άλλος δεν κορνάρει έτσι. «Η Κουίνι έχει ήδη αρχίσει την γκρίνια, μικρέ;» φωνάζει ο Χάρβεϊ πίσω από τον φράχτη. Και παρόλο που ο ήλιος είναι πολύ φωτεινός για να τον κοιτάξω καταπρόσωπο, μπορώ να τον νιώσω να μου χαμογελάει μέσα από τον ήλιο. Έτσι απλά η φαγούρα της μιζέριας φεύγει σαν ατμός από το κεφάλι μου προς τον ουρανό, λες και ποτέ δεν ήταν εκεί.

Ο Χάρβεϊ είναι ένας από τις Στολές. Οι περισσότερες Στολές δεν ασχολούνται μ' εμάς, τα παιδιά του Πουθενά, παρά μόνο για να μας ψάξουν με τις ράβδους ανίχνευσης ή να μας σπρώξουν έξω από τον δρόμο τους. Αλλά όχι ο Χάρβεϊ. Όλα τα παιδιά αγαπούν τον Χάρβεϊ. Κάποιοι από τις άλλες Στολές μπορεί να είναι κι αυτοί αρκετά καλοί, όχι όμως όσο ο Χάρβεϊ. Εξάλλου οι καλοί συνήθως δε μένουν πολύ. Όμως, ο Χάρβεϊ βρίσκεται εδώ περισσότερο καιρό ακόμη και από εμένα.

Το πρώτο πράγμα που κάνει ο Χάρβεϊ όταν έρχονται καινούργια παιδιά είναι να μάθει τα ονόματά τους, για να μπορεί να μας φωνάζει πραγματικά, αντί να μας μιλάει με τα νούμερά μας. Οι περισσότεροι έχουν για αριθμό τους το νούμερο που είχε πάνω της η βάρκα που τους έφερε. Η Μαά είναι NAP-24 και η Κουίνι είναι NAP-23. Όμως, εγώ γεννήθηκα εδώ, έτσι έχω διαφορετικό αριθμό. DAR-1 είναι ο δικός μου. Το 1, γιατί ήμουν το πρώτο μωρό που γεννήθηκε εδώ. Όμως ο Χάρβεϊ δε χρησι-

μποιεί αυτά τα νούμερα, ούτε καν τις φορές που υποτίθεται πως πρέπει να το κάνει.

Ο Χάρβεϊ δεν αρχίζει πριν το μεσημεριανό γεύμα, όμως σήμερα έχει έρθει πολύ νωρίτερα, και μου λέει να περιμένω, γιατί έχει φέρει κάτι που είναι σίγουρος πως θα μου αρέσει πολύ. Ξέρω ήδη τι είναι, διότι ο Χάρβεϊ φέρνει πάντα το ίδιο πράγμα όταν έχει τόσο πολλή ζέστη.

Είναι μια πλαστική πισίνα. Είναι μικρή αλλά στρογγυλή κι έχει το σχήμα μιας τεράστιας αηβάδας, έτσι πάντα δυσκολεύεται να την περάσει μέσα από φράχτες και πύλες. Όσο παλεύει να ανοίξει όλες αυτές τις κλειδαριές και ταυτόχρονα να κρατάει την πισίνα και την τσάντα του, οι άλλες Στολές χαμογελάνε και γελάνε και κουνουνίζουν τα κλειδιά τους κουνώντας τα πάνω κάτω στις αλυσίδες τους, όμως κανείς δεν τον βοηθάει με τις κλειδαριές για να μπορέσει να μπει πιο γρήγορα.

«Δεν αξίζετε ούτε να σας φτύσει κανείς», τους λέω. Όχι, όμως, τόσο δυνατά ώστε να με ακούσει κάποιος. Ο Έλι λέει ένα σωρό τέτοια πράγματα. Όμως, ο Έλι πάει και στέκεται αντίκρυ στον άνθρωπο στον οποίο μιλάει και φροντίζει να ακούγεται καθαρά η κάθε του λέξη.

«Σου έχω ένα ανέκδοτο, μικρέ. Είσαι έτοιμος;» μου λέει ο Χάρβεϊ μόλις περνάει από τούτη τη μεριά. Ο Χάρβεϊ πάντα έχει ένα ανέκδοτο. «Τι θα πάρεις αν διασταυρώσεις ένα κοτόπουλο με έναν λύκο;»

«Τι;»

«Μόνο τον λύκο. Το κοτόπουλο απλώς την έβαψε».

Δεν είναι καθόλου αστείο. Του το λέω, αλλά ο Χάρβεϊ δε δίνει σημασία και συνεχίζει να γελάει.

Ακουμπάει την πισίνα κάτω, και παρόλο που δεν υπάρχει σκέπαστρο να κρατάει τη δροσιά, μόλις σκέφτομαι το νερό νιώθω τα δάχτυλα των ποδιών μου να μυρμηγκιάζουν.

«Σήμερα είναι η μέρα του λάστιχου», λέει ο Χάρβεϊ. «Δε με νοιάζει τι θα πει ο οποιοσδήποτε. Όταν η θερμοκρασία ξεπερνάει τους 48 βαθμούς, χρησιμοποιώ το λάστιχο για να γεμίσω τούτο το αναθεματισμένο πράγμα μέχρι πάνω».

Στις άλλες Στολές δεν αρέσει που ο Χάρβεϊ φέρνει αυτή την πισίνα. Λένε πως σπαταλάει νερό. Την τελευταία φορά που ο Χάρβεϊ τη γέμισε με το λάστιχο, το νερό σταμάτησε και δεν ξαναφάνηκε μέχρι που επέστρεψε το φορτηγό, τρεις μέρες αργότερα, έτσι ο Χάρβεϊ αναγκάστηκε να παραδεχτεί πως μάλλον είχαν δίκιο.

Ρωτώ τον Χάρβεϊ για το νερό που θα τελειώσει, όμως εκείνος απλώς ανασηκώνει τους ώμους του και λέει: «Τώρα είναι πολύ αργά, Σούμπι, έχει σχεδόν μισογεμίσει. Τι τρέχει; Δε θέλεις να κάνεις μια βουτιά;»

Δεν του λέω πως θα μου άρεσε οι τουαλέτες να είχαν περισσότερο νερό ή πως αύριο είναι η μέρα που κάνω ντους, και ότι δεν μπορείς να κάνεις ντους χωρίς νερό. Δεν το λέω, γιατί το δέρμα μου με τρώει, περιμένοντας να βυθιστεί στη δροσιά. Και σαν ακούω το νερό διψάω χειρότερα από πριν, ξέροντας μάλιστα πως δεν μπορώ να πιω γουλιά, αφού το νερό της δεξαμενής σε κάνει να αρρυσταίνεις.

Όμως, ο Χάρβεϊ τα έχει σκεφτεί όλα και βλέποντας το πρόσωπό μου, δείχνει την τσάντα του, γεμάτη μέχρι επάνω με μπουκάλια νερό. Τέτοιος σπουδαίος άνθρωπος εί-

ναι ο Χάρβεϊ. Φροντίζω να μην πιω πολύ, για να μείνει αρκετό και για τους άλλους.

Έξαφνα, ακούγοντας το νερό να πέφτει στην πισίνα, έρχονται τρέχοντας κι άλλα παιδιά. Μέχρι να γεμίσει, είμαστε ήδη δεκατέσσερα και σπρωχνόμαστε να μπούμε πριν το νερό γίνει το ίδιο καυτό με το χώμα, τα πόδια μας παλεύουν να βρουν λίγο χώρο στη δροσιά, κλοτσώντας το νερό πάνω και στα πλάγια και κάνοντας το χώμα λάσπη. Ακόμη και η Κουίνι βρίσκεται εδώ και ρίχνει λίγο νερό στο πρόσωπό της για να δροσιστεί. Προσπαθώ να τη βοηθήσω, όμως το μόνο που κερδίζω είναι ένα σπρώξιμο στο μπράτσο μου για την προθυμία μου.

«Ορίστε, παιδιά. Η καταδική σας θάλασσα. Όμως, μην μπείτε στα βαθιά». Ο Χάρβεϊ στρέφει το λάστιχο προς τον ουρανό έτσι που το τελευταίο νερό πέφτει πάνω μας σαν βροχή και κυλάει στο δέρμα μας.

Έχω δει τη θάλασσα στις εικόνες κάποιων βιβλίων και περιοδικών που έρχονται στην Αίθουσα Ψυχαγωγίας. Στις εικόνες ο ήλιος δεν είναι ποτέ καυτός, παρά ζεστός κι απαλός, φωτίζοντας το νερό. Η Κουίνι λέει πως, όταν κολυμπάς βαθιά κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, μπορείς να δεις όλα τα ψάρια και τις χελώνες και τις αχτίδες και τα θαλασσινά λουλούδια λαμπρά, ολόλαμπρα, και πως μπορείς να ξαπλώσεις ανάσκελα και να αφήσεις τη θάλασσα να σε μεταφέρει χωρίς να βουλιάζεις, ούτε τοσοδά. Η θάλασσα σε σηκώνει πάνω.

Μερικές μέρες, όταν ο αέρας φυσά από τη σωστή κατεύθυνση, μπορώ να μυρίσω λίγο την πραγματική θάλασσα. Μετά, αν κλείσω τα μάτια μου και σβήσω από τον νου

μου όσους σπρώχνονται γύρω μου και στρέψω όλη μου τη σκέψη στο νερό που βρέχει τα πόδια μου, τότε για μια στιγμή βρίσκομαι εκεί, με τη θάλασσα να με χτυπάει και να τραβιέται πάλι και να το κάνει αυτό ξανά και ξανά κι εγώ να ανασαίνω τον άνεμο, να τον αφήνω να μπαίνει μέσα μου, περιμένοντας απλώς το νερό να λούσει όλο μου το κορμί μεμιάς κι όχι σταγόνα σταγόνα.

Όπως και να 'χει δεν υπάρχει καθόλου αέρας σήμερα. Μόνο ζέστη.

Ο Χάρβεϊ πηγαίνει στην τσάντα του και βγάζει παιχνίδια για την πισίνα. Μερικά ποτήρια με τρύπες στον πάτο που όταν τα ακουμπάς στο χώμα αφήνουν σημάδια από νερό, μερικά πλαστικά βαρκάκια κι έναν νερόμυλο για τα πιο μικρά παιδιά.

Και μια λαστιχένια πάπια.

Ο Χάρβεϊ πετάει την πάπια μέσα στο νερό, που έχει ήδη βαφτεί κόκκινο από το χώμα και κάθε δευτερόλεπτο γίνεται και πιο ζεστό. Η πάπια δε δείχνει να ενοχλείται, παρόλο που τα πόδια την ποδοπατούν συνέχεια μέσα στο νερό και την κλοτσάνε εδώ κι εκεί. Αυτή η πάπια επιμένει να ξαναβγαίνει στην επιφάνεια, χαμογελώντας συνεχώς με το μικρό παπίσιο της χαμόγελο.

Ξέρω κάποια πράγματα για τις πάπιες. Μου τα έχει μάθει ο Χάρβεϊ. Ξέρω πως τα πούπουλα που είναι κοινά στο δέρμα της πάπιας παραμένουν στεγνά ακόμη και όταν βουτάει στο νερό όσο πιο βαθιά μπορεί. Ξέρω πως τα πόδια της πάπιας δεν έχουν καθόλου νεύρα, έτσι δεν κρυνώνουν ποτέ. Ξέρω πως υπάρχουν μερικές πάπιες που περιφέρονται εδώ γύρω και είναι μεγαλύτερες από εμέ-

να. Οι πάπιες μπορεί να φτάσουν και τα δώδεκα χρόνια ζωής, πράγμα που αν το καλοσκεφτείς είναι πολύ καλό.

Ξέρω μάλιστα κι ένα ανέκδοτο με πάπιες. Τι είναι τόσο από πάνω όσο και από κάτω; Νομίζω πως είναι μάλλον αίνιγμα παρά ανέκδοτο.

Η λαστιχένια πάπια που ο Χάρβεϊ έριξε στην πισίνα έχει μαύρα μαλλιά, ένα μουστάκι κι ένα τριγωνικό γενάκι. Φοράει ένα μπλε σακάκι και κάτω από το φτερό της βρίσκεται ένα κομμάτι χαρτί που γράφει *Να παπάζει κανείς ή να μην παπάζει;*

«Τι πάπια είναι αυτή;» λέει η Κουίνι σηκώνοντάς την ψηλά και κοιτώντας τη με αυτή τη σκληρή έκφραση που παίρνει το πρόσωπό της, σαν να προσπαθεί να ανακαλύψει κάτι.

«Είναι μια πάπια Σαίξπηρ», λέει ο Χάρβεϊ χαμογελώντας. Νομίζω πως νομίζει πως είναι αστείο, όμως κανείς από εμάς τους δύο δεν μπορεί να καταλάβει γιατί. «Ο Σαίξπηρ έγραφε θεατρικά έργα – είναι διάσημος».

Η Κουίνι κοιτάζει τον Χάρβεϊ με το ίδιο βλέμμα που χρησιμοποιεί για την πάπια, και ο Χάρβεϊ σταματάει να μιλάει. «Το νερό πια σχεδόν βράζει. Δεν ξέρω γιατί ασχολείσαι». Η Κουίνι πετάει την πάπια που τσιρίζει σαν με χτυπάει στο κεφάλι, και φεύγει πριν προλάβω καν να τη ρωτήσω τι είναι ένα θεατρικό έργο.

Κοιτάζω την πάπια. Για μια στιγμή μου φαίνεται πως μου γνέφει με το παπίσιο της κεφάλι και μου κλείνει το μάτι. «Λοιπόν, γεια σου», μου λέει.

«Τι είναι ένα θεατρικό έργο, Χάρβεϊ;»

Όμως, ο Χάρβεϊ δε με ακούει. Πλησιάζει τους ηλικιω-

μένους στις πλαστικές καρέκλες που όλοι τους καίνε και κολλάνε από την ώρα που τους παράτησαν στον ήλιο, έτσι, όποτε κινούνται, τα πόδια τους ακούγονται σαν τα βέλκρο που κλείνουν τις σκηνές μας. Ο Χάρβεϊ τους λέει να πάνε μέσα. Τους λέει πως ο ήλιος ψήνει σήμερα και δεν έχουν αντιηλιακά που θα εμποδίσουν να τσουρουφλιστεί το δέρμα τους. Όμως, αυτοί δεν του δίνουν καμία σημασία. Συνεχίζουν να κάνουν αέρα με το χέρι τους, σάμπως ο Χάρβεϊ να είναι μια από αυτές τις μεγάλες μύγες που κάθονται στα μάτια και στα αυτιά σου και δε σε αφήνουν σε ησυχία. Καμώνονται πως δεν καταλαβαίνουν λέξη από αυτά που λέει, παρόλο που μερικών τα αγγλικά είναι τόσο καλά όσο και του Χάρβεϊ. Και τότε η πάπια Σαίξπηρ αποφασίζει πως δεν της αρέσει και τόσο να ζει με τον Χάρβεϊ και μου προτείνει να έρθει να μείνει μαζί μου· ξέρω πως ο Χάρβεϊ ούτε που θα το καταλάβει.

Η πισίνα δεν καταφέρνει να μας δροσίσει κανονικά όλους μας, με τόσο πολλούς να στριμωχνόμαστε για να βραχούμε. Στην πραγματικότητα μόνο τα πόδια μας καταφέρνουν να είναι στο νερό και άλλωστε οι πιο μικροί σπρώχνουν και γκρινιάζουν μέχρι που τους δίνουμε τη θέση μας. Όμως και αυτό το νερό φτάνει για να χώσεις μέσα τα χέρια σου ή να πιτσιλίσεις το κεφάλι και την πλάτη σου, δροσιζοντάς σε μέχρι κάτω αρκετά για να αρχίσει το κεφάλι σου να σκέφτεται σωστά ξανά.

Περιμένω πολλή ώρα, μέχρι πριν από το μεσημεριανό, όταν όλοι βγαίνουν, γκρινιάζοντας ακόμη για τη ζέστη, και τότε χώνω το κεφάλι μου κάτω από το νερό. Δεν έχει σημασία που δεν υπάρχουν μήτε ψάρια, μήτε χελώνες,

μήτε ηλιαχτίδες ή θαλασσινά λουλούδια λαμπρά, ολόλαμπρα, ούτε που το νερό είναι ζεστό και γεμάτο χόμα· και έτσι είναι υπέροχα.

Όταν χώνω το κεφάλι μου κάτω από το νερό, όλος ο κόσμος σταματάει. Η γη σταματάει να γυρίζει, ο άνεμος σταματάει να φυσάει, τα πουλιά πάνω στα δέντρα μαρμαρώνουν, κι αυτά που πετούν πέφτουν σαν πέτρες στο έδαφος. Πρώτα τους φωνάζω για να τους προειδοποιήσω, για να ξέρουν τι θα συμβεί και να πάνε γρήγορα σε κανένα κλαδί.

Κάτω από το νερό όλα είναι τόσο ήσυχα και ασάλευτα, και το μυαλό μου σταματάει κι αυτό μαζί με τον υπόλοιπο κόσμο. Κρατάω την ανάσα μου όσο πιο πολύ μπορώ και προσπαθώ να μη νιώθω και τόσο άσχημα για αυτά τα πουλιά που δεν κατάφεραν έγκαιρα να βρουν κάπου να σταθούν.

Αυτό μάλλον συμβαίνει γιατί εγώ βρίσκομαι κάτω από το νερό. Μάλλον αυτά τα πουλιά έφτασαν στα όριά τους, γιατί όταν επιστρέφω στην Οικογενειακή Τρία, να το, με περιμένει. Και παρόλο που είμαστε ολόκληρο σμάρι παιδιά εκεί μέσα, ούτε ένα δεν κάνει θόρυβο. Όλα έχουμε μείνει ασάλευτα όπως είναι ο κόσμος όταν βρίσκομαι κάτω από το νερό, και όλοι μας κοιτάζουμε το κρεβάτι μου.

Ένα σπυργίτι. Σίγουρα, ολοσίγουρα. Κάθεται στην κορυφή του κρεβατιού μου, εκεί όπου ακουμπώ το κεφάλι μου, έτσι είμαι σίγουρος πως μιλάει σ' εμένα και όχι στην Κουίνι. Και δεν το νοιάζει καθόλου που όλα εμείς τα παιδιά καθόμαστε και το κοιτάμε.

Αυτό το σπυργίτι κοιτάζει εμένα. Με κοιτάζει και νιώ-

θω το στόμα μου να ξεραίνεται, όπως πριν πω νερό από ένα από τα μπουκάλια του Χάρβεϊ, και η ζέστη σέρνεται πάνω στο κορμί μου, έτσι που ξαφνικά γίνομαι μουσκίδι στον ιδρώτα. Σφουρίζει. Ένα και μόνο τιτίβισμα. Έπειτα πετάει πάνω από το κεφάλι μου και βγαίνει σαν βέλος από τη σκηνή.

Μετά, όταν όλοι έχουν σταματήσει να κάνουν θόρυβο και ο καθένας κοιτάζει τη δουλειά του, μου λέει η Κουίνι: «Ξέρεις τι σημαίνει αυτό, ε; Ένα σπουργίτι μέσα στο σπίτι;»

Κουνώ το κεφάλι μου, μη θέλοντας να ακούσω αυτό που ετοιμάζεται να μου πει, γιατί δεν είναι καθόλου αγριεμένη.

Με τραβάει κοντά της, με αγκαλιάζει όπως δε με έχει αγκαλιάσει από τότε που ήμουν μικρούλης, και με την κίνησή της αυτή με κάνει να φοβηθώ όσο δεν έχω φοβηθεί ποτέ στη ζωή μου. Ο ψίθυρός της στο αυτί μου κόβει τη ζέστη της ημέρας. «Σούμπι, ένα σπουργίτι μέσα στο σπίτι είναι σημάδι θανάτου».

«Είθε να μας φέρνεις πάντα τύχη
και να μας προστατεύεις και είθε
να οδηγείς τις ψυχές μας
στην ελευθερία».

Ο Σούμπι είναι πρόσφυγας.
Αυτή είναι η ιστορία του,
η ιστορία εκατομμυρίων...

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ

www.psichogios.gr

ISBN: 978-618-01-1855-1

9 786180 118551

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 17931